

Љиљана АЛЕКСИЋ - ПЕЈКОВИЋ

РАЗГРАНИЧЕЊЕ ЦРНЕ ГОРЕ НА ОСНОВУ БЕРЛИНСКОГ УГОВОРА (1878-1881) КАО ПЛАТФОРМА ЗА ЗАОКРЕТ У ИСТОЧНОЈ ПОЛИТИЦИ ИТАЛИЈЕ

Спровођење одредаба Берлинског уговора, од 1878. до 1881. године, означава крај тзв. прве источне фазе спољне политике нове италијанске државе, инаугурисане у време борбе за национално ослобођење од Аустрије и уједињење, у којој се на *источно италијанско* гледа као на тактичко средство за решавање италијанског питања, а на Јужне Словене, посебно на српски народ и његове две државе - Србију и Црну Гору, као на значајне потенцијалне савезнике на Балкану. Већ 1870-их година, међутим, у први план спољне политике Италије све више избија заштита њених средоземних интереса од експанзије Француске у Медитерану, те од 1881. настаје тзв. средоземно-колонијална фаза. Током двоипогодишњих дипломатских осцилација (1878-1880) за примену непрецизних одредаба Берлинског уговора о разграничењу Црне Горе и Турске, када Порта и смишљено подбуђено околно арбанашко становништво уживају, као што је познато, подршку Аустро-Угарске, а до пролећа 1880. прећутно и Енглеске, ранг силе другог реда, као и неповољан спољни положај, Италији намећу опрезно држање. И поред тога она је у појединим фазама преговора ангажован судеоник, који у одређеној мјери утиче на поједина решења, значајна за Црну Гору (замена Гусиња за област Кучке Крајине, Хота и Груда, Улцињ и његово подручје; поморска демонстрација великих сила као завршни чин ове замене). За њу, такође, условно речено, и разрада чл. 29 Берлинског уговора (режим у барском пристаништу), која се временски поклапа са првом фазом црногорско-турског разграничења, практично спада у обележавање новог црногорског простора према некадашњем скадарском подручју: једина је, међу великим силама, непосредно заинтересована за стваран домет аустријске контроле над приобалним подручјем Црне Горе (барско пристаниште, градња железнице у правцу Скадра), а добрим делом је и узрок прикривених побуда аустријске стране у овој ствари.

Политику Италије у време спровођења Берлинског уговора страна историографија обрађује са становишта њених ширих европских и средоземних интереса тих година; компонента која се односи на Црну Гору само се дотиче у оквиру аустро-италијанских односа. У нашој историографији, примена Берлинског уговора на Црну Гору и улога ве-

ликих сила, укључујући и Италију, у тој дипломатској акцији, обрађена је на основу домаће и стране, претежно француске и аустријске, дипломатске грађе и литературе (Ј. Вукић, Н. Ражнатовић); података за ову тему на основу италијанских докумената има у новијим радовима о албанском националном покрету тих година (Б. Храбак). Овај рад, заснован првенствено на италијанским објављеним и необјављеним дипломатским изворима и доступној литератури, ставља нагласак на *ојшће* и *йосебне околности* и *йосйулаше* који одређују конкретне потезе Италије у вези са разграничењем Црне Горе, од 1878-1881. године, у јадранском и ширем скадарском подручју.

I

У целом периоду кризе на Истоку и спровођења Берлинског уговора, од 1875-1881. године, важни међународни догађаји поклапају се са појачаним притиском унутрашњих идеја и интереса, везаним за снажење и долазак на власт левих грађанских снага (март 1876) и процес тзв. трансформизма који томе следи (апсорбовање деснице од стране умерене левице), те је услед тога међузависност спољне и унутрашње политике Италије у овом периоду далеко већа него раније.

1) *Ојшће* и *йосебан сйолни* и *унушрашњи оквир* Италије после Берлинског конгреса одређују:

- *убрзано йрежруйсаване великих сила на конзервативној основи* на европском и средоземном плану и на Балкану, које повремено угрожава и сам њен интегритет, посебно од стране Аустро-Угарске (обнова немачко-аустро-руског Тројецарског савеза 1879, француска и енглеска експанзија у Медитерану, опасност од поновног отварања источног питања);

- *сйолна изолованост Ийталије*, делом из унутрашњеполитичких разлога, а делом што је и друге силе занемарују, јер не постоји јединство интереса ни са једном од њих, те она своје интересе чак ни у дефанзивним оквирима не може сама ефикасно да очува;

- *веома несйабилна унушрашња сйиуација*, изазвана политичким и друштвеним потезима и променљивим распоредом политичких групација под владом грађанске левице, као и провалом иредентистичких осећања за време источне кризе. Политички сукоби и социјални нереди, дотле невиђене жестине, озбиљно прете *йревагом крајње левих и рејубликанских снага* у друштвеном и политичком животу Италије, те се спољни ослонац на неку конзервативну силу намеће као императивна потреба. Узаврела италијанска политичка и шира јавност (парламент, штампа) категорички тражи, ради унутрашњег мира и консолидације, *йрекид сваког сйолног ангажовања*, посебно у источном питању.

Последица ових околности је *конзервативна сйолнополиитичка сйраишегија* - мир и постојећа равнотежа снага у Европи по сваку цену, status quo у Средоземљу и на Балкану, тј. интегритет Турског царства у оквирима Берлинског уговора од 1878. године.

2) Балканску полиитику Италије од 1878-1881, одређују осим старе дилеме - да ли хегемонија Русије или Аустрије на Балкану, и нове компоненте, од којих неке остају мериторне и после 1881.

Прво, *пременошење дошаташњих латентних сујројности с Аустро-Угарском* (италијанске области под њеном влашћу, после 1866) и на балканску полиитику Италије, дјелимично због бурних иредентистичких расположења у време и после расплета протекле источне кризе, а нарочито због ојачаног положаја ове силе у залеђу Далмације, после Берлинског конгреса, и усмеравања њене будуће експанзије и на североисточно јадранско подручје.

Друго, *срасијање јадранског питања с источним у изв. јадранску равнотјежу*: стари проблем односа снага с Аустријом на Јадрану вежује се, због њене експанзије и ка његовом источном базену, за политичку судбину преосталих територија под турском влашћу у залеђу Јадранског и Јонског мора.

Треће, *латентна опасност од неког новог међународног мандата Аустро-Угарској*: поновно отварање источног питања ревизијом Берлинског уговора, чему теже Русија, а од пролећа 1880. и либерали у Енглеској, крије у себи могућност да се овој сили повери да "уведе ред" и у узаврелом северноалбанском подручју, као у Босни и Херцеговини.

Због свега тога, формула - стриктан status quo из 1878. године израз је не само страха од даљег ширења Русије и Аустрије на Балкану, већ је у њој истовремено трансформисана и свест о сопственој слабости према овој другој сили у Албанији, као и неспособности да се сопствени интереси на Истоку, конкретно у овој области, већ тада међународно афирмишу и бране.

Осим ових ширих одредница, за балканску политику Италије тих година кључне су још и следеће:

а) *Пресијанак раније појуребе за савезништвом са поилаченим хришћанским народима на Балкану*, пре свега са Јужним Словенима, посебно српским народом, пошто је национално уједињење Италије остварено 1866. и 1870. у прихватљивом обиму. Иако нове леве снаге, социјалистичке, остају током источне кризе верне традицијама ризорђимента (материјална помоћ и слање добровољаца херцеговачким устанцима, Црној Гори и Србији 1875-1876), оне су тек у формирању; а у грађанској левици пак, која је на власти од марта 1876, исто је, као некада и десници, неопходан савез са спољним конзервативним снагама против унутрашњих и спољних непријатеља државног јединства (сада са Немачком, против Француске и екстремне левнице).

б) *Недосијатнак одређене концепције о решењу источног питања у интересу Италије*, после краха (1878) општег, старог и дубоко увреженог уверења да ширење Аустрије на Балкану мора довести до припајања Италији бар неких италијанских области под влашћу ове силе (Трст, Трентино). На Истоку Италија још нема непосредних великих материјалних интереса, а због економске и политичке слабости не може се ни помишљати да се било какав сопствени програм другима на-

метне. Уз то, потврђена слабост балканских народа у протеклој кризи да сами, без спољног мешања, радикално реше источно питање, снажно утиче на ширу италијанску јавност: преовлађују страх и уверење да пуна примена принципа народности и на Балкан неминовно доводи Русију у Медитеран и, следствено, Немачку на Јадран. А зазирање од Русије, одувек веома снажно на италијанској левици као и на десници, и даље је веће него зазирање од Аустрије. Евентуално трансформисање ове силе на словенској основи све више изгледа као својеврсно задовољавање народносног принципа, којим се, у исто време, задржава тампон између Италије и "нација које треба да су (јој) пријатељи, али је боље да нису у непосредном додиру (са њом)". Насупрот овој антисловенској тенденцији, у италијанској политичкој мисли, од 1878-1880, веома је жива и прецизна спознаја о споразуму итало-јелинског света као о сопственом моралном, материјалном и политичком интересу: јелинизам је база за акцију и реаговање Италије на Истоку против руског славизма и даљих аустријских освајања.

ц) *Преобраћање незодовољених иредентивистичких осјећања* (од 1879) у *својеврсну, антиаустријски усмерену политику*, која се концентрише на муслиманска племена у Албанији: католичка на северу су под утицајем Аустро-Угарске, делимично и Црне Горе, а православна на југу под утицајем Грчке.

II

1) *Место и улогу Црне Горе* у овим општим и посебним оквири-ма балканске политике Италије после 1878. одређују пре свега два чиниоца политичко-стратешке природе, настала са Берлинским уговором.

Прво, *прераспање Црне Горе у релевантан чинилац јадранске равнотеже*, због значаја њеног новог геополитичко-стратешког положаја после 1878: преношење аустро-италијанских супротности и на балканску политику двеју сила, на североисточни јадрански регион, нужно везује Црну Гору за северну Албанију и, мада она и даље остаје везана за Русију, увлачи је у игру ових супротстављених интереса. Отуда супарништво између двеју сила постаје мериторно и за односе Италије с Црном Гором и за њен став према националним правима српског народа у ширем окружењу.

Друго, *заједничко интереса Италије и Црне Горе у погледу отпора даљем продору Аустрије на Балкан*. "Мала Црна Гора", гласи упутство првом италијанском отправнику послова на Цетињу, "сигурно није чврста брана да задржи програм аустријског напредовања у Стару Србију и ка Истоку, али је ипак сметња за коју треба времена да се савлада, а време је предност."

Остали мериторни чиниоци у погледу Црне Горе произлазе из тактике италијанске политике према Албанији, али и из политике Црне Горе у односу на другачије политичко заокружење.

- *Албанофилија, као једина могућа проивитежа аустријској, али такође и јужнословенској* (Црна Гора, Србија, Бугарска) и *грчкој ек-*

сѣанзији ка албанском залеђу Јадранског и Јонског мора: осим што је од стратешког значаја, преко њега води и најкраћи пут за политичку, привредну и демографску експанзију Италије у балканске области под Турском. Ранија релативно филословенска оријентација на Балкану, посебно на српски народ, замењује се тзв. "*моралним освајањем*" *арбанашких муслимана*, као најпогоднија и уједно једино могућа тактика за ширење италијанског утицаја у Албанији: не изазива се сувише отворено Аустро-Угарска, са којом су односи, због иредентизма, и даље напети; италијански интереси резервишу се за будућност, тј. морално се задужује албанска нација, која још не постоји, на захвалност према Италији оног дана кад она буде у стању да своје интересе на Балкану, конкретно у Албанији, јавно изнесе и брани. Отуда подршка било којим територијалним захтевима албанских муслимана, чак и оним најекстремнијим, док се народносна права других народа, конкретно Црне Горе, отворено крше и тамо где су муслимани у апсолутној мањини.

- *Подређеност црногорског разграничења њурско-грчким решењима у јужној Албанији, као и осцилацијама у албанофилском курсу Италије.* Због капиталног стратешко-безбедносног значаја јонског залеђа, са сектором Валоне, за Италију (удаљеност 40 миља, 4 сата пловидбе), проалбанска и пројелинска расположења у вези са разграничењем Грчке са Турском у Епиру непосредно се одражавају на решења у погледу Црне Горе. По правилу, веће уважавање грчких захтева прати чвршћи став у заштити "албанских интереса" према Црној Гори. Тако превага, од јуна 1880, албанофилских расположења у италијанској јавности над традиционалним, филојелинским, има за последицу да у време предаје Улциња Црној Гори, крајем новембра те године, у италијанском парламенту *нема ни једног јединог гласа* њој у прилог: у општем уверењу да ће она у будућности неминовно пасти под доминирајући утицај Аустрије, уступање Улциња доживљава се као поремећај јадранске равнотеже у корист те силе, а главна гаранција за Италију на тој страни види се у Арбанасима и интегритету Албаније.

Што се тиче *проалбанских осцилација*, за политику према Црној Гори релевантни су: а) *првобитни окупациони планови* о стицању материјалне базе у Албанији за противтежу Аустрији, иако су практично неизводљиви због слабости саме Италије да их оствари (известан је отпор Аустро-Угарске и арбанашког становништва, међународне јавности, а и самог италијанског, народносно оријентисаног, јавног мњења; несигуран прекоморски посед без одговарајуће доминације на Јадранском и Јонском мору); б) *неуспели закулисни покушаји да се*, на бази политичког територијалног критеријума (непосредна власт Турске, што шири област), *међународно заштити пољитички интеегриитет неирецизирани "албанске земље"* (del suolo albanese) од нових страних захвата, привидно од стране Црне Горе и Грчке, у ствари од стране Аустро-Угарске; ц) *званична оријентација на "национални интеегриитет муслиманске групације"* под видом одбарне националног принципа (од новембра 1879), као компромисно решење између неизводљивог матери-

јалног запоседања и међународног признања и сопствене неспособности да се већ тада одреди позитиван балкански програм; д) *прво евиденцирање, на међународном плану*, заинтересованости Италије за судбину турских области у непосредном прекоморском суседству, за мир у њима, као и за уважавање посебних друштвених и верских потреба Арбанаса од стране великих сила.

- *Настајања политичког врха саме Црне Горе да увуче Италију у балканску политику*, као додатан ослонац ослабелом утицају Русије, која је уз то и далеко, против и Турске и Аустрије: нарочито ради отпора експанзионистичким плановима ове силе и према самој Црној Гори и према северној Албанији, према којој иначе и црногорски политички врх гаји одређене претензије.

2) *Оквирни конституални* у вези са разграничењем Црне Горе

- *Шира интернационализација изван оквира аустро-руског договора и техницизам у примени Берлинског уговора* израз су тежње да се источно питање што пре затвори. Инсистира се на једногласним решењима великих сила, или већинским одлукама делегата у Комисији за разграничење, а на Берлински уговор се гледа као на правно-технички, а не политички акт, без обзира да ли народносна ситуација или гео-безбедносне одлике појединих пунктова на самом терену налажу прилагођавање у корист Црне Горе.

- *Различити приступи црногорској и албанској националној антагонизацији на Балкану*: у погледу Црне Горе задовољава се тиме што се празан простор, настао услед ослабелог утицаја Русије, испуњава било каквом, макар и најмањом услугом, као и самом чињеницом да постоји заједница интереса у односу на Аустро-Угарску; дејство неповољних потеза ублажава се личним угледом и утицајем италијанског отправника Ч. Дурандоа, стеченим током боравка у Црној Гори (од 1876). За утицај у Албанији, напротив, Италија мора да се упорно бори, јер иако је Аустро-Угарска и албанском националном покрету најопаснији противник, он у њој има поузданог заштитника и савезника против Црне Горе и, уопште, српске експанзије ка северно-албанском простору. Отуд формула - стриктан status quo према Берлинском уговору Италији практично служи као инструмент да се за будућу Албанију, аутономну у оквиру Турске или ван ње, очува што већа територија, тј. објективно је израз антисловенске компоненте њене албанске политике.

- *Вишесмерност политичких метода и мотива у погледу разграничења Црне Горе*. Осим што су им заједничке глобалне побуде - антиаустријско усмерење, антисловенска тенденција ("морално освајање" муслимана и очување њихове концентрације), утицај и контрола над потезима Црне Горе, они варирају од случаја до случаја. Превага једне или друге тенденције зависи од тренутне опште позиције Италије на спољном плану, међу силама, од тренутних изгледа да се источно питање поново отвори, као и од поменутих осцилација у албанофилском курсу италијанског ресора за спољне послове (министри Депретис, Каироли, заменици ad interim), а оне зависе и од унутрашњих политичких груписања.

4) *Конкретни методи и мотиви*

Званична упутства првом дипломатском представнику Италије у Црној Гори, отправнику Ч. Дурандоу, оквирна су: "Жеља је краља и владе да се са Црном Гором успоставе што блискији пријатељски односи" (*che le relazioni siano nei migliori termini d amicizia e d intimita*). Упутства пак, италијанском делегату у Комисији за разграничење, пуковнику Отоленгију (*Ottolenghi*), не остављају много ширине: држати се мишљења већине делегата, а у случају поделе уз енглеског и француског; без битних измена и кад се претендује да то интереси локалног становништва сугеришу; једнак и непристрасан став као представника потпуно незаинтересоване земље, у измиривању различитих интереса.

а) *Примењени методи*

- *Сјишавање ојасне најјосћи с Аусџро-Угарском*, изазване бурним негодовањем против конгресних одлука о Босни и Херцеговини које захвата целу Италију, као и због агитација за стицање утицаја међу арбанашким становништвом. У страху од напада суседне силе, као и да она, под изговором да спречава Италију да се не домогне и друге обале Јадранског мора, сама не уђе у узаврело арбанашко подручје, остаје се без политичког става у првој фази црногорско-турског разграничења; закулисно ометање аустријских становишта у преговорима с Црном Гором о барском пристаништу и будућој железничкој линији за Скадар врши се веома опрезно; формалистичким приступом у Комисији за разграничење пружа се фактичка подршка аустријском делегату, који брани турске предлоге, јер се уз њега сврстава и немачки, а по правилу им прилазе и енглески и француски, те и италијански пуковник, следећи упутства о већинском мишљењу, мора да се држи уз њих; посредовање Италије, предузето на Портино тражење, између ње и црногорског кнеза, интернационализује се (замена Гусиња за Кучку Крајину, Хоте и Груде).

- *Двојна њакџика љрема Црној Гори*. С једне стране врши се енергичан притисак на Порту: пуно разумевање италијанског посланика у Цариграду, грофа Л. Кортија, за интересе Црне Горе; његово брижљиво аргументовано, енергично и свесрдно залагање за решења која су прихватљива за кнеза Николу и противнике ратне струје у Црној Гори. Упоредо с тим иде активно учешће отправника Ч. Дурандоа у одлукама кнеза Николе и црногорског политичког врха, уз веома вешто одржавање већ стеченог утицаја и контроле над њима, као и њиховог дотадашњег поверења у Италију : вербална подршка пуна разумевања у консултацијама с кнезом, министрима и другим утицајним личностима; брижљиво пријатељски, иако одлучан притисак за попуштање у завршној фази преговора о појединим варијантама, и за наметање негативних решења за Црну Гору; отворено негирање Арбанашке лиге, а посебно њеног општенационалног албанског карактера, те одлучан отпор да се она прихвати као било какав стваран, а најмање самосталан и од Порте независан чинилац; брижност и лични самопрегор у доказивању да благонаклоност Италије према Црној Гори остаје непромењена и да она увек ради у интересу њеног очувања и онда кад, наводно,

због околности и других сила, не може то да чини отворено и безрезервно. С друге стране, *подбуњивање и подстицање северноарбанашког сџановништва на ошћор* ради стицања и ширења утицаја Италије и поверења према њој, закулисно од стране италијанског конзула у Скадру, а отворено и уз финансијску помоћ од стране разних италијанских незваничних емисара у Албанији. Алармирајући извештаји о неминовном оружаном сукобу са Црногорцима и наводно непосредном нападу на Црну Гору, пуни су, под видом бриге за стишавањем немира, разумевања за било какве, па и оне најекстремније захтеве муслиманских племена. Арбанашке лига се, за разлику од одлучног негативног става отпавника на Цетињу Дурандоа према њој, узима као релевантан чинилац, упркос провереним и подробно наведеним доказима у самим италијанским извештајима да она није самостална већ организована од стране саме Порте, а да је као национални покрет још увек сасвим неупличена. Истина, званична италијанска упутства, за разлику од аустријских и енглеских представника у Црној Гори и Албанији (енглески конзул у Скадру је и отпавник за Црну Гору), не третирају Лигу као релевантан политички чинилац у разграничењу Црне Горе, што је и разумљиво с обзиром на њен нелегалан карактер према централној турској власти. Али сама чињеница да се то не оспорава показује претјутну спремност да се она не одбади. Ову двојакост италијанске политике региструју и страни извештаји из Цариграда и из Албаније.

- *Увлачење ширих источних и средоземних интереса Италије* у дипломатску игру око граница Црне Горе, конкретно у питању Улциња (односи с Аустријом у северној Албанији, с Грчком у Епиру, с Француском према Грчком и у Тунису).

- *Везивање Црне Горе за италијанску дипломатију*. Кнез и политичке личности око њега држе италијанског отпавника у току свега што предузимају. У преговорима с Аустријом о барском пристаништу, он је, по кнежевом позиву, не само активан саговорник у вишечасовним консултацијама већ и креатор званичног става и тактике, па чак и писац одређених формулација. Он је саветодавац и за потезе којима се блокира антицрногорска активност енглеског отпавника. Приговори на рачун италијанских представника и агената у Албанији стављају му се као узгред и кроз шалу, да се њему лично верује, али да он очито није у току свега што се ради у Албанији; раскорак између њега и њих прима се привидно, као њихова претерана лична ревност, самовољно прекорачење овлашћења. Обавезно се наглашава да се поједини потези предузимају или прихватају зато што је то савет његове владе; у свакој акцији кнез се обраћа Италији као "провереном пријатељу Црне Горе".

б) *Мошиви у појединим пошезима*

- У питању аустријске контроле над *присјанишним режимом у Бару и пловидбе Бојаном* изразита је антиаустријска тенденција: интерес Италије да се не шири оквир чл. 29 Берлинског уговора и не допусти Аустро-Угарској да ново Црногорско приморје и једини пловидбени пут претвори фактички у аустријску територију;

- У погледу *пријајања Гусиња*: због кључног значаја његовог положаја за даљи продор Аустро-Угарске, али и Црне Горе у Стару Србију, најпре антиаустројска и процрногорска компонента; затим, антируско усмерење - жеља да се, због енергичнијег иступања Русије поводом отпора Арбанаса, цело питање што пре затвори; истовремено, уклапање у нови званично инаугурисан промуслимански курс у Албанији;

- У ствари *Кучке Крајине, Хоџа и Груда*, у првом плану је смањење напетости с Аустријом због агитација међу Арбанасима, као и при добијању муслимана очувањем њихове концентрације у гусињској области; истовремено, са решењима у прилог Црне Горе делимично се ублажава ова антисловенска тенденција и одржава утицај и контрола код кнеза Николе.

- *Додељивање и пријајање Улциња Црној Гори* у споразуму с Енглеском, а формално и с Аустро-Угарском: наизглед је у корист муслимана, јер се, у место њих, Црној Гори припајају хришћани-католици; у ствари, првенствено антиаустројски потез (проширење црногорске обале, дељење арбанашких католика под аустријским утицајем), али који задовољава и друге две компоненте, промуслиманску и процрногорску. Но најважније је следеће: затвара се, у сагласности с Аустријом, источно питање, које због држања енглеских виговаца, прети ескалацијом са непредвидљивим последицама (предлог за колективну демонстрацију у Смирни, наговештај заинтересованости за Солун); друго, не препушта се Европи и Аустро-Угарској да без учешћа Италије интервенишу у њеном непосредном суседству, и још у питању које се непосредно тиче њеног утицаја међу Арбанасима; треће, Улцињ је и полигон за приближавање либералној влади у Енглеској, ради њене подршке у питању албанске аутономије и граничних решења са Грчком у јужно-албанском залеђу Јонског мора, као и ради ослонаца у контролисању француске експанзије у северној Африци.

Тако се на овим потезима врши у италијанској јавности постепено политичко усаглашавање са новим тенденцијама у источној и средоземној политици после Берлинског конгреса: прелама се све оштрија дилема - *да ли и у будуће прижив Аустро-Угарске, или са њом*. Против ње, због општих интереса Италије на Истоку и оних према преосталим италијанским областима под њеном влашћу, од које их треба ослободити и прикључити италијанској матици, или споразум с овом силом, тј. жртвовати мање или више источне интересе, као и оне иредентистичке, за подршку аустро-немачког блока против све изразитије француске експанзије у средоземној сфери (Тунис).

*

Према томе, у погледу политике Италије према разграничењу Црне Горе 1879-1881. може се рећи следеће. *Прво*, улога и место Црне Горе у функцији су њене антиаустројске политике у Албанији: ради утицаја на арбанашке муслимане, као и због метода и мотива непосредно

редно ангажованих у конкретном случају, често је практично против решења у прилог Црне Горе, предвиђених уговорним одредбама, али ова и поред тога остаје њен потенцијални потпорни пункт у источном јадранском региону. *Друго*, разграничење Црне Горе (као и Грчке) 1879-1881. служи као полигон за заокрет у дотадашњој оријентацији спољне политике Италије на Балкану: некадашња солидарност са национално-ослободилачком борбом српског народа напушта се и, штавише, претвара у своју супротност - ослонац против Аустро-Угарске на Балкану тражи се првенствено код арбанашких муслимана и Турске. Стога примена Берлинског уговора на Црну Гору (као и на Грчку), означава завршетак тзв. прве источно-балканске фазе спољне политике Италије, инаугурисане у време ратова за национално ослобођење и уједињење. Императивна потреба да се већ достигнут спољни интегритет очува насупрот француској и енглеској експанзији у Медитерану, а унутрашњи учврсти (савез монархије и нове трансформисане левице), снажно утиче на тренд у правцу споразума с аустро-немачким блоком (Тројни савез, 1882). Италија се окреће колонијалним освајањима: иредентистички интереси према италијанским областима под влашћу сада савезничке Аустрије запостављају се и потискују у други план, а утакмица с њом у Албанији одлаже све до привредног и војног краха ове нове оријентације, крајем столећа. Тај оквир одређује следећих деценија и политику Италије према Црној Гори.

НАПОМЕНЕ

С обзиром на синтетички карактер овог рада наводе се само непосредно коришћени извори и литература, а читалац се упућује на опширнију библиографију наведену у њима.

- Историјски архив италијанског Министарства спољних послова у Риму - Archivio storico. Ministero degli Affari Esteri. Serie politica. *Montenegro*, расс. 1191 и 1377.

- *Documenti diplomatici italiani*, serie 2, vol. XII и XIII;

- Ражнатовић Новак, *Црна Гора и Берлински конгрес*, Цетиње 1979;

- Алексић-Пејковић Љиљана, *Односи Италије с Црном Гором до њеног разграничења 1881*, Историјски записи, 3-4, Титоград 1984, 181-185;

- Celozzi Baldeli Pia, *Il governo Depretis e l'esecuzione del Trattato di Berlino*, Storia e politica, XXIII, f. IV, dec. 1984, 529-599 и наставак у следећим бројевима;

- Chabod F., *La politica estera italiana dal 1870 al 1896*, Bari 1962;

- Храбак Богумил, *Идеје о арбанашкој аутономији*, Историјски часопис, XXV, Београд 1978, 159-192; *Арбанаси кайолици и Призренска лига (1878-1881)*. У: Србија у завршној фази Источне кризе 1875-1878. године. Београд 1980, 379-414; *Сукобљавања Аустро-Угарске, Призренске лиге и санџаклија око Санџака 1878-1881*, Истраживања XIV, Београд 1991, 87-142;

- *La politica estera italiana*, Bitonto 1916;
- Ракочевих Новица, *Црногорско-албански односи 1878-1914*. У: Србија и Албанци у XIX и почетком XX века. Београд 1990, 123-160.
- Stulli Bernard, *Албанско питање (1875-1882)*, Рад ЈАЗИУ 318, Загреб 1959, 287-391;
- Вукић Јово, *Плавско-џусињска афера и Ослобођење Улциња 1880. године*, Сарајево 1929.

Лиляна АЛЕКСИЧ - ПЕЙКОВИЧ

РАЗМЕЖИВАНИЕ ЧЕРНОГОРИИ НА ОСНОВЕ БЕРЛИНСКОГО
ДОГОВОРА (1879-1881) КАК ПЛАТФОРМА ДЛЯ ПОВОРОТА В
ВОСТОЧНОЙ ПОЛИТИКЕ ИТАЛИИ

Резюме

Эта статья санитарического характера которая обосновывается главным образом на итальянских документах и даёт обзор главных обстоятельств и конкретных штрихов Италии в связи с применением Берлинского договора на Черногорию, с 1879-1881. года, в скадарском районе и шире.

Между официальными фактами для размеживания выделяются: албанофилия в балканской политике Италии, с 1879, сосредоточена на албанские мусульманские племена, как единственное возможное противовесие австрийской, но и южнославянской экспансии (Черногория, Сербия и Болгария), как и греческой, к восточноядранскому и йонскому району; совместный интерес Италии и Черногории был предупредить далее расширение Австрии на Балканах; связывание Черногории с северной Албанией, как и она входит в функцию австрийской политики Италии в Албании; уступки греческим требованиям в Эпире влияют на крепкую защиту "албанских интересов" к Черногории; попытка самой Черногории увлечь Италию в событиях на Балканах, как опора против Турции и австрийской экспансии к её самой и к северной Албании, к которой черногорское правительство тоже имело претензии.

Главные направления в самом применении Берлинского договора были техницизм и вишенарправляющие методы и мотивы. В заключении констатируется что формулировка "ни менее ни более Берлинского договора" для Италии практически инструмент сохранить чем больше территорий для будущей автономной Албании; солидарность с национальной борьбой сербского народа бросается и тем поворотом в балканской политике Италия окончивает тзв. первую восточно-балканскую фазу, которая началась во время её боёв за освобождение и соединение и она определяется за средоземно-колониальную фазу с опорой на Германию и Австро-Венгрию.